

Classification of Insurance Owners of Vehicles in Ukraine

Karina K. Karpenko

Graduate student of administrative law and administrative procedure

Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine

e-mail: karina.konstantinovna@inbox.ru

Abstract: The article deals with the classification criteria insurance of civil liability of vehicles. According to the rules of logic, the classification criteria need to find a material (base) distribution of objects into groups. Such criteria may be quantitative or qualitative trait common for objects to be distributed. It should thus provide for facilities subject to classification, this is a sign of that would have a species difference - quantitative or qualitative. This feature (property) must be salient, to ensure stability in general and the classification of each link in the overall distribution of the set of objects.

In domestic scientific literature for the types of insurance of owners of vehicles divided into: insurance of civil liability of vehicle owners, insurance of civil liability of vehicle owners to travel abroad "Green Card" insurance, car insurance, cargo insurance and accident insurance accidents on transport.

Interaction between different branches of insurance and a variety of types of vehicles and cargo as objects of insurance requires classification of insurance of civil liability (ground) vehicles. This classification is important in understanding the internal structure, the achievements of methodological approaches to the assessment of insurance, as well as theoretical studies. The basis of classification of insurance are differences in insurers and their areas of operation, facilities insurance, categories of policyholders, insured amount of liability form of insurance.

Keywords: classification, insurance, vehicle, insurance risk, insurance payment, insurance premium, insurance interest, injured, road traffic accident.

На початку 90-х рр. XX ст. в Україні почала зароджуватись ринкова економіка, що призвело до самостійного вирішування питань організації страхової діяльності. В цей період починає набирати розвитку страхування відповідальності, зокрема, страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Без наявності полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, як і без наявності посвідчення водія та технічного паспорта, рух по дорозі забороняється. З виникненням необхідності у запровадженні даного виду страхування постають проблеми, які вимагають вирішення.

Проблеми страхування в Україні, зокрема автомобільного транспорту, досліджували різні вчені, зокрема Базилевич В.Д., Безугла В.О., Бондар О.В., Борисова В.А., Головка А.Т., Заєць О.М., Лібіх К.О. тощо. В їх роботах розкриті теоретичні та практичні питання страхування та страхового ринку в Україні, зокрема проблеми страхування автомобільного транспорту, сформульовані базові положення щодо вирішення найважливіших проблем страхування. Водночас зміни в фінансовій системі країни, зростання автомобільного транспорту, об'єктивні соціально-економічні процеси в країні вимагають подальших досліджень видів страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

У науці та практиці нерідко вживають терміни «класифікація» (від лат. «classis» – розряд, «facere» – роблю) та групування як рівнозначні або тотожні. Водночас з логічної точки зору ці категорії не одне й те саме. На думку В.І. Веденіна, поняття «клас» характеризується знанням ознак об'єктів дослідження. Натомість групи об'єктів існують реально незалежно від свідомості людини, а класи об'єктів не можуть існувати поза свідомістю, поза встановлених фактів та досягнутих знань. Саме усвідомлення спільності ознак є необхідною передумовою побудови наукової класифікації, яка виконує не лише пізнавальну, але й прогностичну функції науки [1, с. 78].

Класифікація – категорія логічна. Її визначають як логічну операцію, що полягає в розподілі деякої множини об'єктів або явищ на класи, види чи групи, при якому кожний об'єкт за певними ознаками належить до відповідної рубрики, що може називатися «родом», «класом», «видом», «розподілом» та ін. [2, с. 214-215].

Згідно з правилами логіки, для класифікації потрібно знайти суттєвий критерій (основу) розподілу об'єктів на групи. Таким критерієм може бути кількісна або якісна ознака, загальна для об'єктів, що підлягають розподілу. Необхідно при цьому виділити для об'єктів, що підлягають класифікації, саме таку їх ознаку, яка б мала видову відмінність – кількісну чи якісну. Ця ознака (властивість) повинна бути найсуттєвішою, забезпечувати стійкість класифікації загалом і кожної її ланки в загальній системі розподілу множини об'єктів [3, с. 57].

Загальні правила розподілу понять полягають у такому: один і той самий розподіл слід

здійснювати на тій самій підставі (ознака чи група ознак); як підставу для розподілу слід обирати не будь-яку випадкову ознаку, а істотну ознаку, що виражає якісний бік поняття, що розподіляється; члени розподілу мають виключати один одного, тобто кожний окремий предмет має перебувати в одній групі та не більше ніж в одній (приміром, розподіл суб'єктів права на фізичних та юридичних осіб); сума предметів у всіх одержаних при розподілі різновидах має дорівнювати сумі предметів розподіленого поняття, тобто сума видів має вичерпувати увесь обсяг поняття; члени розподілу стосовно загального поняття мають бути найближчими видами, а відносно одне одного – супідрядними поняттями [4, с. 53].

Тісна взаємодія між собою різних галузей страхування, а також різноманітність типів транспортних засобів та вантажів, як об'єктів страхування передбачають необхідність класифікації страхування цивільно-правової відповідальності власників (наземних) транспортних засобів. Така класифікація має важливе значення у розумінні внутрішньої структури, у напрацюванні методичних підходів до оцінки страхової діяльності, а також у теоретичних дослідженнях. В основі класифікації страхування лежать відмінності в страховиках і сферах їх функціонування, об'єктах страхування, категоріях страхувальників, обсязі страхової відповідальності, формі проведення страхування.

Фурман В. М. виявив цілий ряд класифікаційних ознак, а саме: галузь; статус страховика; об'єкти страхування; обов'язковість; організація; групи страхувальників; первинність; періодичність; спрямованість; страхове забезпечення; форма проведення; відкритість; формування страхових резервів і управління ними; техніка обґрунтування страхових тарифів; коло страхувальників; види страхових виплат; визначення страхових сум; статті балансу; тривалість; характер страхових ризиків; вартість інтересу; характер внесків; характер виплат; традиційність; кратність; реальність. [5, С. 56]

Детальніше розглянемо класифікацію саме страхування власників наземних транспортних засобів. У вітчизняній і зарубіжній практиці підходи до класифікації страхування власників наземних транспортних засобів мають значні відмінності.

У вітчизняній науковій літературі за видами страхування власників наземних транспортних засобів поділяється на: страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів для виїзду за кордон «Зелена картка», страхування автомобіля КАСКО, страхування вантажів та страхування від нещасних випадків на транспорті. При цьому на страхування можуть бути прийняті такі категорії ризику:

- ушкодження, знищення та/або викрадення транспортного засобу, при цьому окремо може бути прийняте на страхування додаткове устаткування;

- ризик нещасного випадку в результаті дорожньо-транспортної пригоди, який призвів до заподіяння шкоди здоров'ю та життю потерпілого;

- ризики настання відповідальності стосовно третіх осіб.

Така система класифікації видів страхування в зарубіжній практиці називається системою ризиків, що не перетинаються. В даному випадку у страхувальника немає можливості в одному договорі страхування отримати комплексний захист від усіх ризиків [6].

В економічно розвинутих країнах використовують іншу систему класифікації страхових послуг, так звану систему зростаючих ризиків. Така система передбачає збільшення відповідальності страховика при переході від одного до іншого виду страхування. При цьому страхова послуга з найбільшою кількістю ризиків включає в себе відповідальність страховика за послуги попереднього виду. Така класифікація видів автотранспортного страхування з наростаючим страховим покриттям має наступну структуру [7]:

- страхування відповідальності автовласника перед третіми особами;

- страхування автовласника на випадок пожежі, завдання матеріальної шкоди та крадіжки;

- повне покриття ризиків автовласника.

Окрім класифікації страхування власників наземних транспортних засобів за видами, існує класифікація за іншими ознаками.

За формою організації (юридичним статусом) страховика виділяють страхування державне, комерційне і взаємне. Така класифікація використовується переважно з метою забезпечення державного регулювання страхової діяльності, а саме видача ліцензій, ведення державного реєстру страхових компаній тощо, контролю за страховиками, аналізу розвитку страхового ринку в інституційному і територіальному аспекті [8].

За статусом страхувальника передбачено поділ страхування залежно від того, чиї інтереси обслуговує страховик, а саме юридичних чи фізичних осіб.

За формами проведення страхування власників наземних транспортних засобів поділяється на обов'язкове і добровільне [9].

Не менш важливим для дослідження страхової діяльності є аналіз форм та видів страхування, через які розкриваються правові підстави, умови та юридичні факти, що провокують виникнення, зміну та/або припинення страхових правовідносин.

Страхування здійснюється у двох формах: добровільній та обов'язковій. У першому випадку між страховиком і страхувальником укладається договір про добровільне страхування, в якому проговорюються умови взаємовідносин. Варто зауважити, що добровільне страхування не лише не отримало належного розвитку (поширення), але й продовжується тенденція до його скорочення.

Що стосується обов'язкового страхування, то воно здійснюється як за рахунок коштів бюджету, так і за рахунок самих страхувальників. Обов'язковому страхуванню підлягає належне фізичним особам майно, зокрема, автомобільний транспорт на випадок їх пошкодження або заподіяння шкоди потерпілим в результаті порушення правил дорожнього руху та ін.

Окрім майнового здійснюється також обов'язкове особисте страхування: страхуються пасажирів повітряного, залізничного, морського та автомобільного транспорту. Організація такого страхування полягає в укладанні договору між відповідними транспортними організаціями і страховиками.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про страхування», в Україні здійснюються такі види обов'язкового страхування:

- медичне страхування.
- особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків;
- особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд);
- страхування спортсменів вищих категорій;
- страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини;
- особисте страхування від нещасних випадків на транспорті;
- авіаційне страхування цивільної авіації;
- страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- страхування засобів водного транспорту;
- страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності;
- страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади;
- страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою;
- страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора та ліквідатора фінансової установи;
- страхування медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб;
- страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів;
- страхування відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам;
- страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї;
- страхування відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну;
- страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії

від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб;

– страхування будівельно-монтажних робіт забудовником відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»;

– страхування майна, переданого у концесію та ін. [9]

Для здійснення обов'язкового страхування Кабінет Міністрів України встановлює порядок та правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування обов'язкового страхування, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методичку актуарних розрахунків.

Що стосується добровільного страхування, то це страхування, яке здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог Закону України «Про страхування». Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства. Добровільне страхування у конкретного страховика не може бути обов'язковою передумовою при реалізації інших правовідносин. Види добровільного страхування, на які видається ліцензія, визначаються згідно з прийнятими страховиком правилами (умовами) страхування, зареєстрованими Уповноваженим органом.

Зважаючи на це, видами добровільного страхування можуть бути:

- страхування життя;
- страхування від нещасних випадків;
- медичне страхування (безперервне страхування здоров'я);
- страхування здоров'я на випадок хвороби;
- страхування залізничного транспорту;
- страхування наземного транспорту (крім залізничного);
- страхування повітряного транспорту;
- страхування водного транспорту (морського внутрішнього та інших видів водного транспорту);
 - страхування вантажів та багажу (вантажобагажу);
 - страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ;
 - страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
- страхування відповідальності власників водного транспорту (включаючи відповідальність перевізника);
 - страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту);
 - страхування інвестицій;
 - страхування фінансових ризиків;
 - страхування судових витрат;
 - страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій;
 - страхування медичних витрат та ін. [9]

Існує й інша класифікація страхування, в основі якої знаходиться об'єкт страхування, яким можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України:

- особисте страхування, що включає в себе страхування майнових інтересів пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи;
- майнове страхування, що включає в себе страхування майнових інтересів пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням майном;
- страхування відповідальності, що включає в себе страхування майнових інтересів пов'язаних з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі.

Таким чином, страхування власників наземних транспортних засобів можна визначити як різновид страхових правовідносин щодо створення фонду для забезпечення потреб страхувальника та третіх осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок експлуатації або іншого використання джерела підвищеної небезпеки у вигляді автотранспортного засобу, а також щодо відшкодування цієї шкоди.

Наведене визначення дозволяє виокремити низку ознак, властивих страхування власників наземних транспортних засобів, зокрема:

- сплата страховиком страховальнику грошової суми при настанні страхової події;
- випадковість настання страхової події;
- платність послуг щодо надання страхового захисту;
- наявність майнового інтересу в учасників правовідносин;
- наявність спеціального страхового фонду за рахунок коштів, з якого забезпечується захист.

Класифікація страхування власників наземних транспортних засобів відбувається за двома критеріями:

1) залежно від об'єкта страхування:

– майнове страхування (об'єктом страхування є транспортний засіб та встановлене на ньому додаткове обладнання);

– особисте страхування (об'єктом страхування є життя та здоров'я водія і пасажирів транспортного засобу від нещасного випадку внаслідок ДТП, які перебували в момент настання страхового випадку в застрахованому транспортному засобі);

– страхування цивільної відповідальності власників автотransпортних засобів;

2) залежно від форми страхування:

– добровільне страхування;

– обов'язкове страхування.

Зазначений сегмент, порівняно з іншими видами страхування, характеризується найбільшою динамікою, що визначає кілька чинників: по-перше, останніми роками суттєво збільшилася кількість транспортних засобів у вітчизняному автопарку; по-друге, позначається запровадження на законодавчому рівні обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Становлення страхування відповідальності автовласників в Україні доводить необхідність створення ефективних методів державного регулювання страхового ринку, удосконалення його нормативно-правового забезпечення в напрямі підвищення вимог до капіталізації та платоспроможності страховиків, запровадження стандартів корпоративного управління та недопущення демпінгу, монополізації та страхового шахрайства.

Для успішного розвитку страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні необхідно: виробити єдині стандарти його проведення, активізувати роботи щодо залучення нових страховальників, використовуючи нові сучасні канали збуту; переглянути підходи до врегулювання збитків для усунення негативного ставлення до страхування реальних і потенційних страховальників; стимулювати розвиток добровільного страхування відповідальності власників наземних транспортних засобів.

References:

1. Vedenin V.I. (1974) *Nekotorye voprosy klassifikacii, gruppировки i ustanovlenija gruppovoj prinaldlezhnosti v teorii i praktike sovetskoj kriminalistiki* [Some issues of classification, grouping and establishing group affiliation in the theory and practice of Soviet criminalistics]. *Voprosy bor'by s prestupnost'ju* [Issues of combating crime]. Moscow, 1974, № 21, C. 78-80. (In Russian)

2. Kondakov N.I. (1971) *Logicheskij slovar'-spravochnik* [The logical dictionary-reference]. Moscow, 1971, 720 c. (In Russian)

3. Chupahin N.Y. (1967) *Ponjatie i metody nauchnoj klassifikacii obektov issledovanija* [The concept and methods of scientific classification of research objects]. *Voprosy dialektiki i logiki* [Questions of dialectics and logic]. Leningrad, 1967, C. 57-60. (In Russian)

4. Strogovich M.S. (1948) *Logika* [Logics]. Moscow, 1948, 264 c. (In Russian)

5. Furman V.M. (2005) *Strakhuvannia: teoretychni zasady ta stratehiia rozvytku: monohrafiia* [Insurance: theoretical principles and strategy development: monograph]. Kiev, *Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet* [Kyiv National Economic University], 2005, 296 c. (In Ukrainian)

6. Kozlov A.V. (2010) *Sistemy klassifikacii vidov avtostrahovanija* [Classification systems of auto insurance types]. *Zhurnal nauchnyh publikacij aspirantov i doktorantov* [Journal of Scientific Publications of Post-Graduate Students and Doctoral Students]. *Elektronnyi resurs* [Electronic resource]. *Rezhym dostupu* [Access mode]: <http://jurnal.org/articles/2010/ekon55.html>. (In Russian)

7. Bland D. (1998) *Strahovanie: principy i praktika* [Insurance: principles and practice]. Moscow, *Finansy i statistika* [Finance and Statistics], 1998, 416 c. (In Russian)

8. Osadets S.S. (2002) *Strakhuvannia: Pidruchnyk* [Insurance: Tutorial]. Kiev, *Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet* [Kyiv National Economic University], 2002, 599 c. (In Ukrainian)

9. *Zakon Ukrainy «Pro strakhuvannia»* [The Law of Ukraine "On insurance"] vid 04.10.2001 № 2745-III (2745-14). *Elektronnyi resurs* [Electronic resource]. *Rezhym dostupu* [Access mode]: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>. (In Ukrainian)

Классификация видов страхования владельцев наземных транспортных средств в Украине

Карпенко Карина Константиновна, e-mail: karina.konstantinovna@inbox.ru,
Одесский государственный университет внутренних дел, Украина

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы критериев классификации видов страхования гражданско-правовой ответственности наземных транспортных средств. Согласно правилам логики, для классификации нужно найти существенный критерий (основу) распределения объектов на группы. Таким критерием может быть количественная или качественная признак, общая для объектов, подлежащих распределению. Необходимо при этом выделить для объектов, подлежащих классификации, именно такое их признак, которая должна была видовое отличие - количественную или качественную. Этот признак (свойство) должна быть существенной, обеспечивать устойчивость классификации в целом и каждого ее звена в общей системе распределения множества объектов.

В отечественной научной литературе по видам страхования владельцев транспортных средств делится на: страхование гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств, страхование гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств для выезда за границу «Зеленая карта», страхование автомобиля КАСКО, страхование грузов и страхование от несчастных случаев на транспорте.

Взаимодействие между собой различных отраслей страхования, а также разнообразие типов транспортных средств и грузов, как объектов страхования предусматривают необходимость классификации страхования гражданско-правовой ответственности владельцев (наземных) транспортных средств. Такая классификация имеет важное значение в понимании внутренней структуры, в выработке методических подходов к оценке страховой деятельности, а также в теоретических исследованиях. В основе классификации страхования лежат различия в страховщиках и сферах их функционирования, объектах страхования, категориях страхователей, объеме страховой ответственности, форме проведения страхования.

Ключевые слова: классификация, страхование, транспортное средство, страховой риск, страховая выплата, страховая премия, страховой интерес, потерпевший, дорожно-транспортное происшествие.